

* زيارَةُ الحَبِيبِ

الدَّرْسُ الثَّانِي

– لا... أين؟

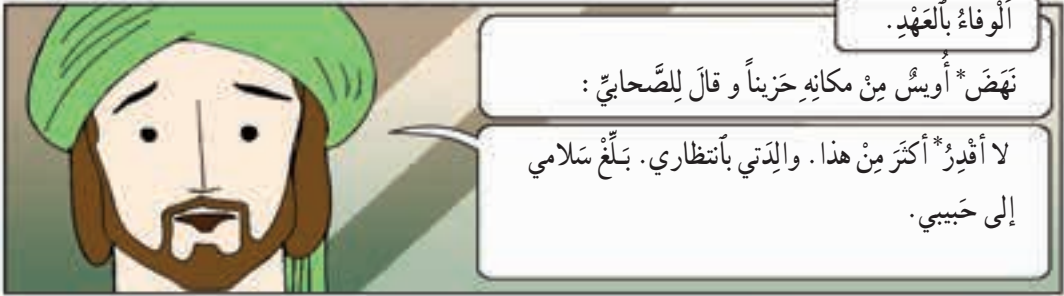
– هو سافر إلى مكانٍ قريبٍ،
يرجعُ بعدَ قليلٍ* إن شاء الله.

– قطعْتُ هذه المسافةَ البعيدةَ لزيارة حبيبي.

والدّتي.

فَجَلَسَ على الأرضِ فليقاً*. نظَرَ إلى السَّماءِ.
فَتَسَّ* عَن مَوْضِعِ الشَّمْسِ.

ألوفاءً بالعهدِ.

نَهَضَ* أويُسُ مِنْ مَكَانِهِ حَزِيناً وَقَالَ لِلصَّحَابِيِّ:

لا أفدِرُ* أَكثَرَ مِنْ هَذَا. والدّتي بانتظاري. بلِّغْ سلامي
إلى حبيبي.

و تَرَكَ المَدِينَةَ.

وَ بَعْدَ سِنِينَ* جَاهَدَ أويُسُ
فِي مَعْرَكَةِ صِفِّينَ وَ هُوَ يُدَافِعُ
عَنْ حَبِيبِ حَبِيبِهِ. فَوَقَعَ عَلَى
الأَرْضِ شَهِيداً. هُنَيْناً* لَكَ
الشَّهَادَةُ يَا أويُسُ.

رَجَعَ النَّبِيُّ (ص) مِنْ سَفَرِهِ.

إِنِّي لَأَجِدُ نَفْسَ الرَّحْمَانِ مِنْ
جَانِبِ الْيَمَنِ.
تَفُوحُ* رَائِحَةُ الْجَنَّةِ مِنْ قِبَلِ
«فَرَن»*.

به آیات زیر توجه کنید :

- ۱- ﴿أَمْرٍ رَبِّي بِالْقِسْطِ﴾
- ۲- ﴿النَّجْمِ وَالشَّجَرِ يَسْجُدَانِ﴾
- ۳- ﴿إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا﴾

حال به سؤالات زیر پاسخ دهید :

- ۱- چه تفاوتی از لحاظ تعداد حروف در این افعال مشاهده می کنید؟
- ۲- کدام فعل کمترین تعداد حروف را دارد؟
- ۳- کدام فعل بیشترین تعداد حروف را دارد؟
- ۳- صیغهٔ اول ماضی این فعل ها کدام است؟

فعل هایی مانند «أَمْرٌ»، «يَسْجُدَانِ»، «فَتَحْنَا» که صیغهٔ اول فعل ماضی آنها از سه حرف تشکیل می شود، «ثلاثی مجرد» نام دارد.

يك سوال اساسی

آیا فکر می کنید همهٔ نیازهای زبان عربی در گفتن و نوشتن با فعل های سه حرفی برطرف می شود؟
برای یافتن پاسخ سؤال فوق به تابلوی زیر توجه کنید :

- ۱- ﴿أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ﴾
- ۲- ﴿فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ﴾
- ۳- ﴿وَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا...﴾

ثلاثی : سه حرفی
مجرد : تنها
ثلاثی مجرد : ... ؟

– آیا می‌توانید صیغه‌های اول ماضی فعل‌های سه‌آیه مبارکه صفحه قبل را پیدا کنید؟
– صیغه اول ماضی این افعال دارای چند حرف است؟

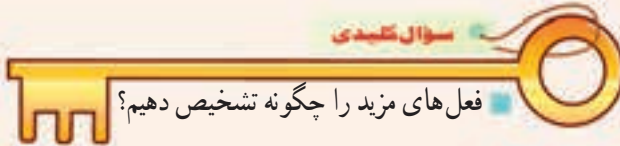
فعل‌هایی مانند: «تُكذِّبَانِ»، «أَرْسَلْنَا»، «هَاجَرُوا»، «جَاهِدُوا...» که صیغه اول ماضی آنها بیش از سه حرف دارد، «ثلاثی مزید» نامیده می‌شود.

حال از خود سؤال کنید :

- ۱- ملاک تشخیص مجرد یا مزید بودن فعل، کدام صیغه است؟
- ۲- فعل «ثلاثی مجرد» با «ثلاثی مزید» از لحاظ ظاهری چه تفاوتی دارد؟
- ۳- برای یافتن صیغه اول ماضی چه کارهایی انجام می‌دهیم؟

سؤال کلیدی

جواب

■ فعل‌های مزید قالب‌های مشخصی دارند.
ما در این درس با سه وزن از فعل‌های مزید آشنا می‌شویم :

این سه نکته را در مورد باب افعال به خاطر داشته باشیم.

- ۱- ماضی این باب بر وزن «أَفْعَلَّ» : أَحْسَنَ، أَظْهَرَ
- ۲- مضارع این باب بر وزن «يُفْعِلُّ» : يُحْسِنُ، يُظْهِرُ
- ۳- مصدر این باب بر وزن «إِفْعَالٌ» : إِحْسَانٌ، إِظْهَارٌ

همه فعل‌ها - چه مجرد و چه مزید - «مصدر» دارند.

«مصدر» را به عنوان پایه و اساس برای فعل قرار دهیم.

مصادر فعل‌های مجرد اوزان معینی ندارند، بلکه سَمَاعِی هستند.

اما

مصادر فعل‌های مزید وزن معینی دارند. به عبارت دیگر «قیاسی» هستند.

مصادر قیاسی

- ۱- ماضی و مضارع و مصدر فعل «كَرَّمَ» در باب افعال کدام است؟
- ۲- صیغه اول ماضی از باب افعال چند حرف دارد؟
- ۳- در فعل ماضی باب افعال کدام حرف زاید است؟
- ۴- ملاک تشخیص اصلی یا زاید بودن حروف یک کلمه چیست؟
- ۵- جاهای خالی را پر کنید:

— هِيَ... (أُتِبَتْ) — اَنْتُمْ... (يُنْتَبِئُ)

مهرنگار

این سه نکته را در مورد باب تفعیل به خاطر داشته باشیم.

- ۱- ماضی این باب بر وزن فَعَّلَ : عَلَّمَ، قَدَّمَ
- ۲- مضارع این باب بر وزن يُفَعِّلُ : يُعَلِّمُ، يُقَدِّمُ
- ۳- مصدر این باب بر وزن تَفَعَّلَ : تَعَلَّمَ، تَقَدَّمَ

مصادر فعل‌های مجرد قالب مشخصی ندارند. پس باید آنها را با تکرار و تمرین به خاطر سپرد.

حال به این چند سؤال پاسخ دهید :

- ۱- ماضی، مضارع و مصدر فعل «صَدَقَ» از باب تفعیل را بنویسید.
  - ۲- صیغهٔ اول ماضی در باب تفعیل چند حرف زاید دارد؟
  - ۳- آیا تعداد حروف زاید باب افعال و تفعیل با همدیگر فرق می‌کند؟
  - ۴- چرا فعل «قَدَّمَ» ثلاثی مزید است؟
  - ۵- جاهای خالی را پر کنید :
- هُما ... (دَبَّرَ)   — أَنْتَ ... (يُدَبِّرُ)

این سه نکته را در مورد باب مفاعله به خاطر داشته باشیم.

مهرنگار مفاعله

- ۱- ماضی این باب بر وزن «فَاعِلٌ» : جَاهِدَ، دَافَعَ، خَالَفَ
- ۲- مضارع این باب بر وزن «يُفَاعِلُ» : يُجَاهِدُ، يُدَافِعُ، يُخَالَفُ
- ۳- مصدر این باب بر وزن «مُفَاعَلَةٌ» و گاهی «فِعَالٌ» : مُجَاهِدَةٌ، مُدَافَعَةٌ، مُخَالَفَةٌ، جِهَادٌ، دِفَاعٌ، خِلَافٌ

حال به سؤالات زیر پاسخ دهید :

- ۱- ماضی، مضارع و مصدر فعل «نَصَرَ» از باب «مفاعله» را بنویسید.
  - ۲- صیغهٔ اول ماضی در باب «مفاعله» چند حرف زاید دارد؟
  - ۳- آیا تعداد حروف زاید باب مفاعله و افعال و تفعیل با همدیگر فرق می‌کند؟
  - ۴- چرا فعل «صَادَقَ» ثلاثی مزید است؟
  - ۵- جاهای خالی را پر کنید :
- هُم ... (دَافَعَ)   — أَنْتُمْ ... (يُدَافِعُ)

نکته اول

فعل های مزید نیز مانند فعل های ثلاثی مجرد صرف می شوند : يُعْمَلُونَ، أَكْرَمْنَا ... و

قبلاً آموختیم که برای ساختن فعل امر حرف مضارع «ت» حذف می شود و به جای آن یک همزه با حرکت کسره ـ و یا ضمه ـ آورده می شود؛ مانند : اِذْهَبْ، اُخْرُجْ

اکنون می‌آموزیم که

همزهٔ بابِ اِفعال در فعل امر همیشه **مفتوح** است :
تُكْرِمُ ← اَكْرِمُ   تُحْسِنُ ← اَحْسِنُ

نکتهٔ دوم

برای ساختن فعل امر چه نیازی به همزه داریم؟ برای یافتن پاسخ، یک بار دیگر به نحوهٔ ساخت فعل امر توجه می‌کنیم.

حذف «ت» از اوّل

تَخْرُجُ ← خُرْجُ ← اُخْرَجُ

حذف حرکت آخر

تَذْهَبُ ← ذَهَبُ ← اِذْهَبْ

– در عربی مانند فارسی حرف ابتدای کلمه نمی‌تواند ساکن باشد.

– همزه امر (غیر از باب اِفعال) چه حرکتی دارد؟

هرگاه پس از حذف حرف مضارع،

مواجه با حرکت ساکن نشدیم، دیگر نیازی

به همزه نداریم؛ مانند :

تُجَاهِدُ ← جَاهِدْ

تُعَلِّمُ ← عَلِّمْ

عَيِّن الضحیح علی حَسَب التَّصْ*:

- ١- كَانَ أُوسُ مُشْتَاقًا لِرِيزَارَةِ النَّبِيِّ (ص).
- ٢- وَعَدَّ أُوسُ أُمَّهُ بِالرُّجُوعِ بَعْدَ غُرُوبِ الشَّمْسِ.
- ٣- جَاهَدَ أُوسُ فِي مَعْرَكَةِ «نَهْرَوَانَ»، فَوَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ شَهِيدًا.

با توجّه به کفه‌های پر شده، کلمات هم وزن آنها را پیدا کنید:

أَحْسَنُ   جَالَسَ   أَشْرَكَ   أَكْرَمَ   هَاجَرَ   عَلَّمَ   قَدَّمَ   كَبَّرَ   كَاتَبَ

حال چنانچه در کفه‌های پر شده کلمات «بُفْعِلُ، يُفْعَلُ و يُفَاعَلُ» را قرار دهید، جهت برابر شدن کفه‌ها در وزن فعل‌های بالا چه تغییری ایجاد می‌شود؟

اکنون مصادر فعل‌های بالا را در جای خالی قرار دهید:

التصويبات الثالث

إجعل في الفراغ كلمة مناسبة:

- ١- ﴿وَ أَحْسِنِ كَمَا ... اللَّهُ إِلَيْكَ﴾
 أَحْسِنَ   أَحْسَنُوا
- ٢- ﴿إِنَّا ... هُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ﴾
 أَنْزَلْنَا   أَنْزَلَ
- ٣- ﴿رَبَّنَا أفرِغْ * عَلَيْنَا صَبْرًا و ... أَفْدَامَنَا*﴾
 نَبَّئْتُ   نَبَّأُوا
- ٤- ﴿إِنَّا نَحْنُ ... عَلَيْكَ الْقُرْآنُ﴾
 نَزَّلْنَا   نَزَّلْتُ

التصويبات الرابع

ترجمه های زیر را در جای مناسب قرار دهید.

جهاد کن - نازل می کنید - جهاد می کنی - گرامی داشتم - نازل کرد - نازل کن - جهاد کردند -
 گرامی بدارید - گرامی می داریم

باب	ماضی	مضارع	امر
إفعال	أَكْرَمْتُ :	نُكْرِمُ :	أَكْرِمُوا : .....
تفعیل	تَزَلَّ :	تُنزَلُونَ :	تَزَلَّ : .....
مفاعلة :	جَاهَدْنَ :	تُجَاهِدِينَ :	جَاهِدِي : .....

التصويبات الخامس

أكمل ترجمة الجمل التالية:

- ١- لَا يَشْعُرُ الْمُؤْمِنُ بِالضَّعْفِ عِنْدَ مُوْجِهَةِ الْمَشَاكِلِ .
 ..... به هنگام ..... با مشکلات احساس ضعف .....
- ٢- اللَّهُمَّ! نَوِّرْ قُلُوبَنَا بِنُورِ الْإِيمَانِ وَ الْيَقِينِ .
 خدايا! ..... ما را به نور ایمان و یقین .....
- ٣- هُوَ لَاءِ وَ جَدُوا السَّعَادَةَ فِي مُسَاعَدَةِ الْآخَرِينَ .
 اینان ..... را در ..... به دیگران .....
- ٤- الْمُؤْمِنُونَ يُجَاهِدُونَ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ .
 مؤمنان با ..... و جان هایشان در ..... خدا .....

□ فعل‌هایی که در یکی از باب‌های «إفعال»، «تفعیل» به کار می‌روند، اغلب به صورت «متعدی» یعنی گذرا ترجمه می‌شوند. به عبارت دیگر در هنگام ترجمه، نیاز به مفعول دارند. مثال:

جَلَسَ : نشست (فعل لازم) ← أَجْلَسَ : نشانید (فعل متعدی)

وَقَفَ : ایستاد (فعل لازم) ← وَقَّفَ : ایستانید (فعل متعدی)

به فعل‌هایی که معنای آنها با فاعل کامل می‌شود «لازم یا ناگذر» می‌گوییم. به فعل‌هایی که علاوه بر فاعل به مفعول نیز نیاز داشته باشند «متعدی یا گذرا» می‌گوییم.

□ پاره‌ای از افعال همراه حرفی به کار می‌روند که در هنگام ترجمه به فارسی نیازی به ترجمه‌ی آن حروف نیست؛ مانند: سَخَّرِمَنْ (مسخره کرد)، حَصَلَ عَلَيَّ (به دست آورد)، شَعَرِدَ (متوجه شد، احساس کرد) ترجمه متن زیر را بخوانید و اصلاحات لازم را در آن انجام دهید:

«التَّجْرِبَةُ»

أَرْسَلَ رَجُلٌ وَدَّهَ إِلَى خَارِجِ الْمَدِينَةِ لِكَسْبِ التَّجَارِبِ. فَلَمَّا خَرَجَ الْوَلَدُ مِنَ الْمَدِينَةِ، شَاهَدَ تَعَلُّبًا مَرِيضًا. مَرَدِي پسرش را برای به دست آوردن تجربه‌ها به بیرون شهر برد. وقتی که پسر از شهر خارج شد، روباه بیماری آمد. فَوَقَّفَ مُدَّةً وَفَكَّرَ: «كَيْفَ يَحْضُلُ عَلَيَّ الطَّعَامُ»؟!؛

پس مدتی نشست و اندیشید: «کی غذا به دست می‌آورد»؟!؛

في هذه اللحظة شاهد أسداً جنب صيد. فلما قُرب من التَّلَبِّ أكل من الصيد و ترك الباقي و ذهب. در این لحظه شیری را دید که کنار شکاری بود. وقتی که به روباه نزدیک شد دست از شکار برداشت و بقیه را ترک کرد و خارج شد.

بَعْدَ لِحْظَةٍ حَرَّكَ التَّلَبُّ نَفْسَهُ بِضَعُوبَةٍ وَ قُرْبَ مِنَ الصَّيْدِ وَ بَدَأَ بِالْأَكْلِ.

پس از لحظه‌ای روباه بدنش را به آرامی حرکت داد و به شکار نزدیک شد و شروع به خوردن کرد.

فَقَالَ فِي نَفْسِهِ: إِنَّ اللَّهَ كَفِيلٌ بِالرُّزْقِ، فَلِمَاذَا أَتَحَمَّلُ الْمُسْتَمَّةَ؟! فَرَجَعَ إِلَى وَالِدِهِ وَ سَرَّحَ لَهُ الْقِصَّةَ.

پس با خودش گفت: قطعاً خدا ضامن روزی است. پس چرا سختی تحمل کردم؟! پس به سوی پدرش رفت و داستان را برایش شرح داد.

فَقَالَ الْوَالِدُ: يَا بَنِي لَقَدْ أَخْطَأْتَ. لِأَنِّي فَصَدْتُ لَكَ حَيَاةً كَرِيمَةً. أَنْظُرُ إِلَى الْأَسَدِ. كَيْفَ يُسَاعِدُ الْآخِرِينَ وَ هُوَ حَيَوَانٌ قَوِيٌّ كَمَا تَعَلَّمُ.

پدر گفت: پسر جانم، قطعاً اشتباه می‌کنی. من برایت زندگی شرافتمندانه را خواستم. به شیر نگاه می‌کنم. چگونه

به اطرافیان کمک می‌کند و همان‌گونه که می‌دانی او جانوری نیرومند است.

وَ لَكِنْ أَنْظُرْ إِلَى التَّلَبِّ. هُوَ يَنْتَظِرُ مُسَاعَدَةَ الْآخِرِينَ. فَلَيْسَتْ لَهُ حَيَاةٌ كَرِيمَةً. فَفَهَمَ الْوَلَدُ وَ غَيَّرَ نَظْرَتَهُ حَوْلَ الْحَيَاةِ.

ولی به روباه نگاه کن. او منتظر کمک دیگران است. پس زندگی شرافتمندانه‌ای برایش نیست. پس پسر فهمید

و دیدگاهش پیرامون زندگی تغییر کرد.

الف : در قواعد درس با باب «تفعیل» آشنا شدیم، اکنون با توجه به ترجمه آیات در جای خالی از مصدر «تسبیح»

(خدا را به پاکی یاد کردن) فعل مناسب قرار دهید :

۱- ﴿نَحْنُ ..... بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ﴾ (بقره/ ۳۰)

ما با ستایش تو، از تو به پاکی یاد می کنیم و به تقدیست می پردازیم.

۲- ﴿..... اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لَا يَفْتُرُونَ﴾ (انبیاء/ ۲۰)

شبانه روز خداوند را به پاکی یاد می کنند و سستی نمی ورزند.

۳- ﴿فَأَضْبِرْ عَلَيَّ مَا يَقُولُونَ وَ ..... بِحَمْدِ رَبِّكَ﴾ (طه/ ۱۳۰)

بر آنچه می گویند، شکبیا باش و با ستایش پروردگارت از او به پاکی یاد کن.

ب : دو آیه زیر را بخوانید و به سؤالات پاسخ دهید :

﴿و بِالْحَقِّ أَنْزَلْنَاهُ وَ بِالْحَقِّ نَزَّلَ﴾ (اسراء/ ۱۰۵)

﴿إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ﴾ (ججر/ ۹)

نَزَّلَ - نَزَّلَ

نَزَّلَ

سؤال :

تفاوت میان نَزَّلَ و أَنْزَلَ از جهت لفظ و معنی چیست؟ .....

تفاوت میان نَزَّلَ و نَزَّلَ از جهت لفظ و معنی چیست؟ .....